

Pär Fyrå och Anders Eklund inledde bordunstämmen med några sprittande danslåtar som lämpade sig väl för silverbasharpor.

Bordunstämma bjöd på resa genom sekler

Bordunstämmor är sällsynta i Sverige. De förekommer i Småland, nu också i Sörmland.

På lördagen samlades de verkliga entusiasterna på Nyköpingshus, där den eviga tonen klingade högst upp i Kungssalen.

Christina Frohm, Sörmlands spelmansförbund, var den sammanhållande länken. Hon presenterade spelmän och kvinnor samt gav en kort information om de olika instrumenten.

— Bordun kommer från franskan och betyder humlan, sa Christina Frohm. Det är en

evig ton som är gemensam för de här instrumenten.

Något egentligt allspel förekom inte. Det rörde sig nämligen om ganska så individuella instrument.

Till de verkliga instrumentveteranerna hör stråklarpan som bland annat finns avbildad på gotländska bildstenar. Vid utgrävningar har man också funnit bärnstensstall.

□ Genom sekler

De olika instrumenten och de låtar som framfördes blev en lång eftermiddags färd genom seklerna. Där fanns hummel, som har sina rötter i medeltiden. Instrumentet har förekommit i olika former. Liran hör också till de verkligt

ålderdomliga. Ganska många ägnar sig också åt att spela säckpipa.

Först ut bland spelmännen var Anders Eklund och Pär Fyrå som hanterade sina silverbasharpor mästerligt. De följdes av en lång rad musikanter, som var och en var virtuoser på sina respektive instrument.

Under förmiddagen träffades spelmän och instrumentbyggare för att utbyta erfarenheter. De flesta är tämligen ensamma om sitt speciella musikaliska intresse på sin hemort. Då har vi träffar av den här typen ett synnerligen stort kulturellt värde.

CARL-GUSTAF OHLSSON

SPELMÄNNEN FYLLDE SLOTTET MED MUSIK

Det ljud en enträgen och uppförande ton i Nyköpingshus gamla stenväggarna hela lördagen.

Det var omöjligt att av-göra varifrån ljudet kom. Slottet var uppfyllt av musik, av det slag som det sannolikt handlade om en gång i dess fornstora dagar.

Sörmlands spelmansförbund höll bordunstämma i Kungssalen. Och hade det inte varit för klädedräkterna, skulle man mycket väl kunnat tro att man befunnit sig bland gycklare och musikanter några hundra år tillbaka i tiden. Mitt i ett kringresande sällskap, som stannat till för att underhålla herrskapet på slottet.

Borduninstrument är inte lika med ålderdomliga instrument. Det är de gamla instrument som har en liggande ton, som hela tiden klingar samtidigt som melodin.

Det är säckpipan vi tänker på, när vi talar om den här typen av instrument. Dessa, för nutida öron, så skotska toner är i allra högsta grad europeiska.

Instrumenten användes flitigt även i vårt land. De flesta har rötter i medeltiden. Man vet att de användes runtom i Sörmland. Nu har det vaknat ett intresse både för att spela på, restaurera och bygga instrument av det här slaget.

Det handlar om vevliror, harpor och säckpipor, bland annat.

Ordet bordun beskriver den liggande tonen. Det är franskans "humla", en mycket talande beskrivning. Det "surrade" överallt på Nyköpingshus.

Under eftermiddagen bjöd spelmännen på en konsert för en sakkunnig publik i Kungssalen. Det fanns både unga och gamla spelmän med med en rad olika instrument.

– Det är roligt och det är ett annorlunda sätt att spela, sa Lotta Franzén, spelman från Tullinge, medan hon stämde sin kontrabasharpa med dubbellek.

Att spela på dessa instrument innebär att man begränsas i tonarter. Men man får i stället en annan rytm. Den liggande tonen har en hypnotiskt makt, som för de dansande in i ett transliknande tillstånd.

Lotta, som annars spelar fiol, anser inte att det gamla instrumentet är varken bättre eller sämre än fiolen.

– Det är annorlunda. Den kontrabasharpa hon spelade på har hon fått i present av en pensionär, när

Lotta Franzén i koncentration med sitt instrument innan det är dags att möta publiken.

hon framträdde med sin fiol. Instrumentet användes på 1700-talet. Lotta tror att det fanns i stora delar av landet, men företrädesvis i Uppland.

Borduninstrumenten är ljudsvaga. Den liggande tonen blir som ett medföljande komp och förstärker musiken.

Borduninstrumentens historia i Sverige är inte så avlägsen som man kanske tror. – Den siste spelmanen på säckpipa i Sverige dog 1949, säger Christina Frohm i Sörmlands spelmansförbund. Han hade då verkat i en obruten svensk tradition.

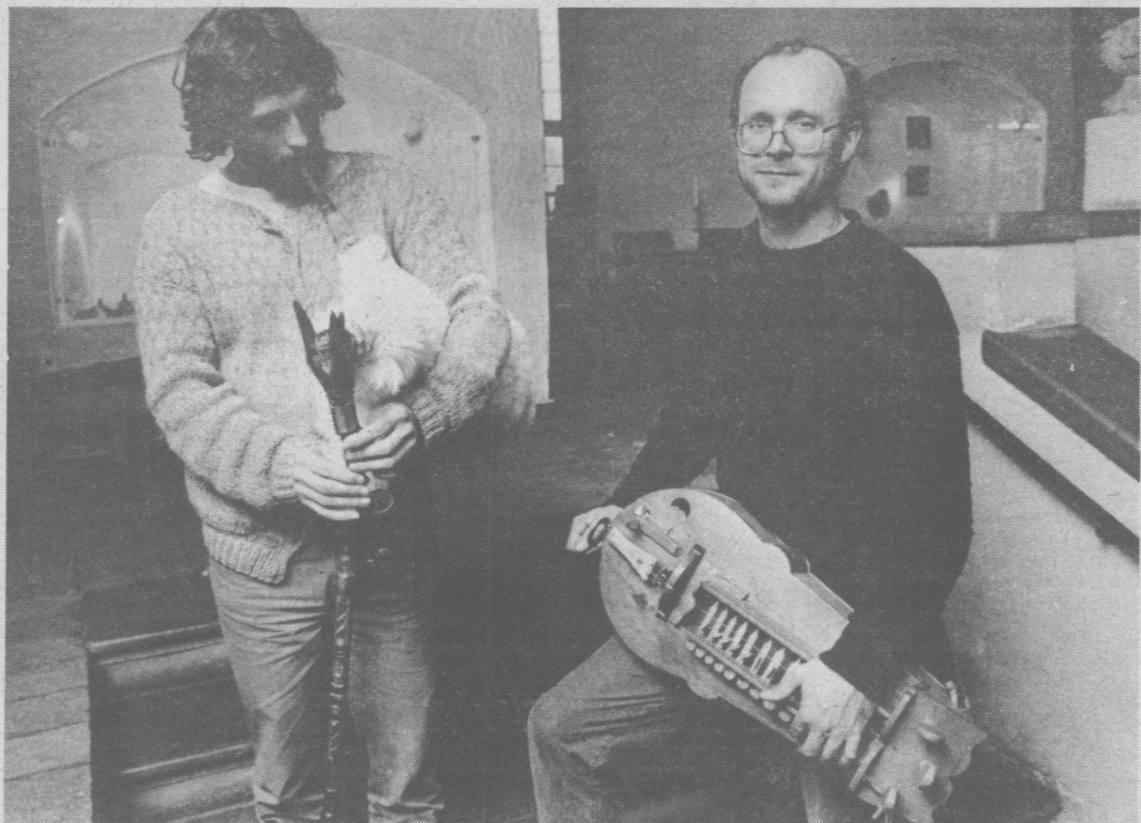
□ **Sälmage blev pipa**

Borduninstrumenten spelades över hela Europa. Den svenska traditionen har dock sina rötter i östra Europa.

– Vi har mycket gemensamt med Estland, säger Christina Frohm. Både svenskar och ester gjorde sina säckpipor av sälmagar.

Dagens bordunspelmän har som regel ingen att utbyta erfarenheter med på sina hemorter. Det är viktigt för dem att få komma samman och både spela och diskutera på en stämma.

Varje speleman som hanterar dessa åldriga instrument blir sin egen instrumentmakare. Stämman ger dem möjligheter att utbyta råd och tips och höra hur instrumentet låter tillsammans

Musiken är gränslös. Guörgy Stuber med sin säckpipa och Harald Pettersson med sin vevlira, spelade tillsammans.

med andra. Eftermiddagens publik i Kungssalen var på intet vis stillasittande. Befann man sig en våning under hörde man, inte bara den evigt surrande tonen, utan också ett taktfast dunkande i golvet. Den suggestiva musiken fick den intensivt lyssnande publiken att hela tiden markera takten med fötterna.

Nu var det inte bara pu-

bliken som hittat till Kungssalen som kommer att ha glädje av denna ovanliga spelmansstämma. Svenskt visarkiv videofilmade och tog upp ljudband. Riksradios folkmusikredaktion fanns också på plats för ett reportage i folkmusikmagasinet.

För Sörmlands spelmansförbund var detta den andra bordunstämman. Och man tänker fortsätta. Under som-

marhalvåret arrangeras en stämma i Småland. Sörmland ska svara för en vinterstämma.

– Kungssalen på Nyköpingshus fungerade aukustiskt mycket bra, säger Christina Frohm. Vi kommer förmodligen att lägga även nästa stämma där. Vi vet att många kom och lyssnade i studiesyfte. Vi får kanske hyra en slöjdsal nästa gång för

Många av spelmännen hanterade flera gamla instrument. Harald Pettersson på säckpipa och György Stuber lira.

Bernt Olsson demonstrerade hur stråklarpan eller tagelharpan låter. Instrumentet användes i norra Europa, bland annat i Sverige och Norge.

En av de harpor som skapade en så suggestiv stämning på Nyköpings gamla slott.

att klara den praktiska delen. Vi funderar även på att inom Spelmansförbundet köpa instrument som vi kan hyra ut till personer som vill pröva dem.

Det fanns mycket mystik kring borduninstrumenten.
— Den surrande tonen fick

Den här geten har förmodligen haft sina gladaste dagar. Men å andra sidan finns det säkerligen öden som är värre än att förvandlas till säckpipa. Borduninstrumenten spelades över hela Europa. György Stuber spelade ungersk musik på sin säckpipa.

inte tystna, berättar Christina Frohm. När farsoter som digerdöden härjade, gick man omkring med instrumenten. Så länge man höll liv i tonen skulle ingen dö.

Text: Lisbet Svedlind
Foto: Alf Ralmé

Per Furå och Anders Eklund spelade slängpolska på sina silverbasharpor. Båda dessa spelmäns ser det som mycket viktigt att de gamla instrumenten inte bara blir estradinstrument. Det lär vara något mycket speciellt att dansa till musiken.